

УДК 159.923.2:355.01]-057.875

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-10.38>**Наталія ШЕЛЬ**

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та соціальної психології,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
nataliaperegoncuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5965-5288

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ МАРКЕРИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу психологічних наслідків війни для студентської молоді з акцентом на визначенні психодіагностичних маркерів та інструментів їх оцінювання. **Мета статті** зумовлена зростанням рівня психоемоційних порушень серед студентів, які перебувають в умовах тривалого впливу воєнного стресу, невизначеності та соціальної нестабільності. **Методологія** дослідження полягає у систематизації сучасних наукових підходів до розуміння феномену психологічної травматизації та її впливу на функціонування особистості, що відображають особливості психоемоційного стану молоді в умовах війни. **Наукова новизна** полягає у визначенні ключових психодіагностичних маркерів психологічного неблагополуччя студентів (підвищений рівень стресу, тривожності, депресивних проявів, емоційне виснаження, симптоми посттравматичного стресового розладу, а також порушення когнітивних процесів і адаптаційних механізмів). Окреслено роль копінг-поведінки як значущого чинника адаптації до стресогенних впливів і доведено перевагу проблемно-орієнтованих стратегій подолання у зниженні психоемоційного напруження. Здійснено характеристику сучасних психодіагностичних методик, які забезпечують комплексну оцінку психоемоційного стану, дають змогу ідентифікувати групи ризику та визначити напрями психокорекційної роботи з ними. Сформульовано **висновки** щодо психодіагностики психоемоційного стану здобувачів вищої освіти під час війни. Установлено, що інтегроване застосування опитувальників підвищує точність визначення когнітивних, емоційних, поведінкових порушень та допоможе у розробленні ефективних програм психологічної підтримки, супроводу та допомоги.

Ключові слова: психодіагностичні маркери, психодіагностичні опитувальники, стрес, тривога, психоемоційний стан, копінг-поведінка, студентська молодь.

PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF WAR FOR YOUNG STUDENTS: PSYCHODIAGNOSTIC MARKERS AND TOOLS

Natalia SCHELL

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of General and Social Psychology,
Vasyl Stus Donetsk National University
nataliaperegoncuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5965-5288

Abstract. The article is devoted to the analysis of the psychological consequences of war for student youth with an emphasis on determining psychodiagnostic markers and tools for their assessment. **Purpose.** The relevance of the study is due to the increase in the level of psychoemotional disorders among students who are in conditions of prolonged exposure to war stress, uncertainty and social instability. **Methodology.** The work systematizes modern scientific approaches to understanding the phenomenon of psychological traumatization and its impact on the functioning of the individual, and also analyzes the results of empirical studies that reflect the peculiarities of the mental state of youth in conditions of war. **Scientific novelty.** It is determined that the key psychodiagnostic markers of psychological distress of students are an increased level of stress, anxiety, depressive manifestations, emotional exhaustion, symptoms of post-traumatic stress disorder, as well as impaired cognitive processes and adaptation mechanisms. The role of coping behavior as a significant factor in adaptation to stressogenic influences is outlined and the advantage of problem-oriented coping strategies in reducing psychoemotional tension is proven. **Conclusions.** The article describes modern psychodiagnostic methods that provide a comprehensive assessment of the psycho-emotional state, allowing to identify

© Н. Шель, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

risk groups and determine the areas of psychocorrectional work with them. It is shown that their integrated application increases the accuracy of diagnostics and contributes to the development of effective programs of psychological support, guidance and assistance.

Key words: *psychodiagnostic markers, psychodiagnostic questionnaires, stress, anxiety, psycho-emotional state, coping behavior, student youth.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна має руйнівний вплив на всі сфери життя українців. Умови постійної небезпеки, невизначеності майбутнього, інформаційного перевантаження та вимушених змін життєвих обставин призводять до формування хронічного стресу, який негативно впливає на все цивільне населення України. Студентська молодь – це уразлива категорія, оскільки перебуває під подвійним тиском академічного стресу та війни.

Сучасні дослідження свідчать про зростання рівня тривожності, депресивних проявів, емоційного виснаження та симптомів посттравматичного стресу серед студентів, що ускладнює процес навчання, соціальної адаптації та професійного становлення. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема своєчасної психодіагностики психічних станів, яка ґрунтується на використанні надійного та валідного інструментарію для оцінки ключових психологічних маркерів.

Визначення психодіагностичних маркерів дає змогу не лише кількісно оцінити рівень стресу, тривожності та депресії, а й виявити специфіку порушень емоційної регуляції, особливості копінг-стратегій та адаптаційних ресурсів особистості. Це створює підґрунтя для розроблення ефективних програм психологічної підтримки студентської молоді в умовах тривалого стресового навантаження.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Проблема вивчення психологічних наслідків війни для студентської молоді активно досліджується в зарубіжних та вітчизняних роботах. Значний внесок у вивчення наслідків психічної травматизації зробили такі дослідники, як С. Фолкман, яка розробила когнітивно-емоційну модель копіngu; Бессел ван дер Колк, відомий своїми роботами щодо тілесних аспектів переживання травми. Суттєвий внесок у дослідження психологічних наслідків кризових і травматичних подій зробили С. Мурті, який аналізував вплив масових катастроф на психіку людини, а також Л. Нараян, наукові праці якої присвячено оцінюванню

психічного стану молоді в умовах кризових ситуацій. Розроблені ними теоретичні підходи сприяють поглибленому розумінню механізмів формування психоемоційних порушень і водночас виступають концептуальною основою для розроблення та впровадження ефективних стратегій психологічної допомоги й підтримки в умовах воєнної реальності.

Українські науковці, зокрема І. В. Стаднік та І. П. Хозак, зосередилися на вивченні впливу війни на студентів-медиків. О. Ф. Яцина, О. С. Чабан, Н. В. Оніщенко, Д. Ю. Ляшко та О. О. Новак присвячують свої наукові публікації-динаміці емоційних станів молоді в умовах тривалого стресу, розробленню діагностичних інструментів і моделей психологічної підтримки, спрямованих на забезпечення психічного благополуччя здобувачів освіти в умовах кризи.

Мета статті – узагальнення сучасних теоретичних підходів до психологічних наслідків війни для студентської молоді, а також обґрунтування доцільності використання психодіагностичних маркерів і валідних інструментів для оцінки психоемоційного стану здобувачів вищої освіти під час війни.

Виклад основного матеріалу. Студентська молодь – соціально активна, але психологічно уразлива група населення, яка змушена адаптуватися до нових, екстремальних реалій безпеки, зберігаючи при цьому навчальну активність. Студенти, зокрема ті, хто навчається у закладах вищої освіти, перебувають у стані хронічного стресу, який формується на тлі постійної загрози життю, втрати відчуття безпеки, порушення звичного ритму життя та необхідності продовжувати освітній процес в умовах надзвичайної нестабільності. Такий багатофакторний психоемоційний тиск упродовж тривалого часу призводить до порушень емоційної регуляції, появи симптомів виснаження, когнітивного перевантаження, зниження мотивації та втоми. Своєю чергою, ці прояви мають безпосередній вплив на рівень навчальної успішності, соціальну взаємодію та загальну якість життя здобувачів освіти [6; 7].

Важливим наслідком є також формування стану емоційного виснаження та вигорання, що проявляється у втраті мотивації, зниженні продуктивності, труднощах концентрації уваги та зростанні психічної напруги. Поєднання академічних вимог із воєнними стресорами призводить до виснаження адаптаційних ресурсів, що ускладнює ефективне навчання та професійне становлення.

Стрес війни глибоко впливає на якість життя студентів, погіршуючи їхнє психічне, фізичне та соціальне самопочуття. Українські студенти повідомляють про значне незадоволення якістю свого життя та зниження працездатності через конфлікт, що продовжується [5]. Це погіршення проявляється не лише в їхньому психоемоційному стані, а й у фізичному здоров'ї, оскільки травми, пов'язані з війною, порушують базові функції організму. Студенти часто занадто налякані, щоб відвідувати лекції, побоюючись небезпек, мають нижчу академічну успішність [11].

Фінансовий стрес і дефіцит ресурсів студентської молоді посилюють психологічний дистрес. Окрім того, студенти часто сприймають психологічний вплив війни як більш тривожний, аніж фізичні загрози, що посилює їхнє відчуття уразливості [3].

Тривалий вплив стресових чинників воєнного часу на психоемоційний стан здобувачів освіти супроводжується значними змінами на психологічному та поведінковому рівнях. Хронічний стрес порушує емоційну регуляцію, що проявляється у підвищеній тривожності, дратівливості, депресивних настроях, апатії та зниженні когнітивних здібностей. Постійне перебування у стані психологічної напруги та загрози негативно впливає на емоційну стабільність студентів. Здобувачі освіти, які зазнають впливу хронічного стресу через воєнні дії, часто демонструють симптоми посттравматичного стресового розладу, що включають нав'язливі спогади про травматичні події, підвищену чутливість до тригерів, емоційну пригніченість і соціальну відчуженість [7, с. 161–163].

Вплив стресових чинників в умовах воєнного стану сприяє розвитку депресивних станів, порушень у прийнятті рішень, схильності до ризикованої поведінки, труднощів у концентрації уваги та зниження здатності

адаптуватися до нових обставин. Постійна психоемоційна напруга також негативно позначається на загальному емоційному стані студентів, спричиняючи симптоми емоційного виснаження, втрату мотивації до навчання, порушення сну та зниження здатності до обробки інформації [4].

Ще одним наслідком війни, на думку Н. Дзеружинської та А. Гиндич, є коморбідність. Коморбідність у контексті психічного здоров'я означає одночасну наявність двох або більше психічних розладів у людини. Серед студентів, особливо в постраждалих від війни регіонах, поширеними прикладами є поєднання депресії з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) або тривогою. Травми, пов'язані з війною, загострюють ці стани, що призводить до каскаду проблем із психічним здоров'ям, які суттєво погіршують як академічну успішність, так і загальну якість життя. У середовищах високого рівня стресу, таких як зони конфлікту, персистенція травми, страху та нестабільності підвищує імовірність коморбідних станів, що робить цю сферу дослідження важливою для розроблення цільових утручань у сферу психічного здоров'я [3].

Отже, війна впливає на всі сфери життя здобувачів освіти, при цьому погіршуючи їхні психоемоційний стан та фізичне здоров'я. Для того щоб вчасно реагувати на ті виклики, які несе війна, варто своєчасно проводити психодіагностику психологічного благополуччя здобувачів вищої освіти.

До найпоширеніших опитувальників, які доцільно використовувати у роботі зі студентською молоддю можна, віднести такі.

Шкала сприйнятого стресу (PSS-10), запропонована С. Коеном із колегами, призначена не для фіксації об'єктивних стресових подій, а для визначення того, як людина інтерпретує власний життєвий досвід через напруженість та перевантаженість. Опитувальник дає змогу вимірювати сприйняття стресу за останній місяць та складається з 10 запитань, що оцінюють, наскільки учасники відчували стрес у своїй повсякденній діяльності. Запитання охоплюють аспекти відчуття контролю над ситуаціями, емоційного реагування та загального відчуття безпорадності [9].

Опитувальник депресії Бека (Beck Depression Inventory, BDI) та опитувальник

тривоги Бека (*Beck Anxiety Inventory, BAI*) спрямований на оцінку інтенсивності емоційних порушень депресивного і тривожного спектра. Вони базуються на самооцінці респондентом власного психоемоційного стану та дають змогу кількісно визначити вираженість симптомів, таких як пригніченість, зниження активності, соматичне напруження та тривожність [8].

Структурно обидва опитувальники включають серії тверджень, що відображають когнітивні, афективні та поведінкові прояви психічних станів, і дають змогу комплексно оцінювати рівень депресії та тривоги, а також аналізувати взаємозв'язки між емоційним станом, стресом та адаптаційними можливостями особистості [8].

Шкала втоми FACIT (Functional Assessment of Chronic Illness Therapy – Fatigue Scale) [16] призначена для оцінювання суб'єктивного рівня вираженості втоми та її впливу на повсякденне функціонування особистості. Опитувальник складається з 13 тверджень, які відображають як фізичні, так і психоемоційні прояви виснаження, зокрема відчуття слабкості, нестачі енергії, труднощі виконання звичних завдань, а також вплив втоми на соціальну активність і працездатність. Інструмент дає змогу не лише визначити рівень фізичної та психічної виснаженості, а й оцінити ступінь її впливу на якість життя.

DASS-21 (Depression Anxiety Stress Scales) (автори – П. Ловібонд, С. Ловібонд) призначений для комплексної оцінки трьох взаємопов'язаних, але концептуально відмінних негативних емоційних станів: депресії, тривоги та стресу. Методика є скороченою версією оригінальної шкали (DASS-42) і включає 21 твердження, розподілене на три підшкали по сім пунктів кожна. Зміст пунктів охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові прояви психоемоційного неблагополуччя, зокрема дисфорію, безнадійність, напруженість, дратівливість, труднощі релаксації, фізіологічні прояви тривоги та загальне нервово виснаження [13].

Для діагностики емоційного виснаження як складника синдрому професійного вигорання також застосовується *Maslach Burnout Inventory (MBI)*, що була розроблена американськими психологами Крістіною Маслач

(Christina Maslach) та Сьюзен Джексон (Susan E. Jackson) [14]. Методика оцінює відчуття хронічної перевтоми, емоційного спустошення, втрати інтересу до діяльності та зниження здатності до емоційного включення. У контексті війни ці показники часто посилюються внаслідок тривалого впливу стресових чинників, невизначеності та психологічної напруги.

Для дослідження стратегій подолання стресу (копінг-поведінки) широко використовується опитувальник *Ways of Coping Questionnaire (WCQ)*, розроблений Р. Лазарусом і С. Фолкман у рамках транзакційної теорії стресу і копінгу. Методика дає змогу дослідити як адаптивні, так і неадаптивні форми копінгу, що є важливим для розуміння індивідуальних особливостей стресореагування, особливо в умовах хронічного стресу, таких як воєнний стан. У структурі WCQ виокремлюються основні типи копінгу, серед яких: проблемно-орієнтований копінг (пошук рішень, планування), емоційно-орієнтований копінг (емоційне реагування, самозаспокоєння), уникання (ігнорування проблеми), пошук соціальної підтримки, позитивна переоцінка тощо. Обробка результатів передбачає підсумовування балів за шкалами, що дає змогу визначити домінуючі стратегії подолання стресу та оцінити їх ефективність у контексті адаптації особистості [12].

Таким чином, запропонований психодіагностичний інструментарій дає змогу визначити групу ризику, орієнтуючись на основні маркери психоемоційного стану у здобувачів вищої освіти.

Висновки. Аналіз сучасних теоретичних досліджень дає змогу зробити висновок, що війна виступає потужним хронічним стресогенним чинником, який комплексно впливає на психічне здоров'я студентської молоді. Установлено, що війна спричиняє формування коморбідних психічних станів, де симптоми стресу, тривоги та депресії взаємопов'язані та взаємопідсилюють один одного. Вище описані психодіагностичні інструменти довели свою ефективність у комплексній оцінці психоемоційного стану студентської молоді. Їх застосування дає змогу ідентифікувати ключові психодіагностичні маркери (рівень стресу, тривожності, депресії, посттравматичних реакцій, втоми та особливості копінгу), що

є необхідною умовою для своєчасного виявлення груп ризику та планування психокорекційної роботи.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення інтегрованих програм

психологічної підтримки, спрямованих на підвищення резильєнтності, розвиток адаптивних копінг-стратегій та профілактику психічних розладів у студентів в умовах тривалого стресу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березяк К. М., Марциняк-Дорош О. М., Васильєва О. А., Слободяник В. І., Пасько К. М. Психічна травматизація особистості внаслідок військових дій та її вплив на життєдіяльність. Наукові перспективи. 2023. № 5(35). С. 835–845. DOI: 10.52058/2708-7530-2023-5(35)-835-845
2. Вельдбрехт О. О., Тавровецька Н. І. Шкала сприйнятого стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах війни. Проблеми сучасної психології. 2022. № 2. С. 16–27. DOI: 10.26661/2310-4368/2022-2-2
3. Дзеружинська Н., Гиндич А. Дослідження психічного здоров'я студентів, які постраждали від війни: коморбідність, якість життя та ефективні терапевтичні підходи. Psychosomatic Medicine and General Practice. 2025. № 1. DOI: 10.26766/pmgrp.v10i1.596.
4. Корб А. У пастці депресії. Київ : Наш формат, 2025. 224 с.
5. Огоренко В., Шорніков А. Вплив тривоги і депресії на психічний стан здобувачів медичної освіти під час воєнного стану. Psychosomatic Medicine and General Practice. 2023. Т. 8. № 4. С. 78–88. DOI: 10.26766/pmgrp.v8i4.453
6. Савіна Л. Ю., Чернякова О. В. Аналіз ознак посттравматичного стресового розладу у студентів під час воєнного стану. SCIENTIA: Collection of Scientific Papers. Athens, 2024. С. 325–329. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2243>
7. Савіна Л. Ю., Чернякова О. В. Психологічні наслідки травматизації в умовах воєнного стану у студентів. Габітус. 2025. Вип. 80. С. 159–163. DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.80.30>
8. Beck A. T., Ward C. H., Mendelson M. et al. An inventory for measuring depression. Archives of General Psychiatry. 1961.
9. Cohen S., Kamarck T., Mermelstein R. A global measure of perceived stress. Journal of Health and Social Behavior. 1983. Vol. 24. P. 385–396.
10. Folkman S., Lazarus R. S. Ways of Coping Questionnaire manual. Palo Alto: Consulting Psychologists Press, 1988.
11. Joury E., Barngkei I., Al-Batayneh O. B. et al. Impact of Protracted War Crisis on Dental Students: A Comparative Multicountry Cross-sectional Study. Education for Health. 2023. Vol. 36, № 3. P. 123. DOI: 10.4103/efh_efh_127_23
12. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York: Springer, 1984.
13. Lovibond P. F., Lovibond S. H. The structure of negative emotional states: comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. Behaviour Research and Therapy. 1995. Vol. 33, № 3. P. 335–343. DOI: 10.1016/0005-7967(94)00075-u
14. Maslach C., Jackson S. E. The measurement of experienced burnout. Journal of Occupational Behavior. 1981. Vol. 2. P. 99–113. DOI: 10.1002/job.4030020205
15. Stadnik A., Melnyk Y., Babak S., Vashchenko I., Krut P. Psychological distress among students and cadets of universities in the war conditions. International Journal of Science Annals. 2022. Vol. 5. P. 20–29. DOI: 10.26697/ijsa.2022.1-2.0
16. Yellen S. B., Cella D. F., Webster K., Blendowski C., Kaplan E. Measuring fatigue and other anemia-related symptoms with the Functional Assessment of Cancer Therapy (FACT) measurement system. Journal of Pain and Symptom Management. 1997. Vol. 13. № 2. P. 63–74. DOI: 10.1016/s0885-3924(96)00274-6

REFERENCES:

1. Bereziak, K. M., Martsyniak-Dorosh, O. M., Vasyliieva, O. A., Slobodanyk, V. I., & Pasko, K. M. (2023). Psykhichna travmatyzatsiia osobystosti vnaslidok viiskovykh dii ta yii vplyv na zhyttiedialnist [Mental traumatization of the individual as a result of military actions and its impact on life]. *Naukovi perspektvy*, 5(35), 835–845. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5\(35\)-835-845](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5(35)-835-845). [in Ukrainian].
2. Veldbrekht, O. O., & Tavrovetska, N. I. (2022). Shkala spryiniatoho stresu (PSS-10): adaptatsiia ta aprobatsiia v umovakh viiny [Perceived Stress Scale (PSS 10): adaptation and testing in war conditions]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 2, 16–27. DOI: 10.26661/2310-4368/2022-2-2 [in Ukrainian].

3. Dzeruzhynska, N., & Hyndych, A. (2025). Doslidzhennia psykhichnoho zdorovia studentiv, yaki postrazhdaly vid viiny: komorbidnist, yakist zhyttia ta efektyvni terapevtychni pidkhody [Research on the mental health of students affected by war: comorbidity, quality of life and effective therapeutic approaches]. *Psychosomatic Medicine and General Practice*, 1. DOI: 10.26766/pmcp.v10i1.596 [in Ukrainian].
4. Korb, A. (2025). U pasttsi depresii. [In the trap of depression]. Kyiv: Nash format. 224 p. [in Ukrainian].
5. Ohorenko, V., & Shornikov, A. (2023). Vplyv tryvohy i depresii na psykhichnyi stan zdobuvachiv medychnoi osvity pid chas voiennoho stanu [The impact of anxiety and depression on the mental state of medical students during martial law]. *Psychosomatic Medicine and General Practice*, 8(4). <https://doi.org/10.26766/pmcp.v8i4.453>. [in Ukrainian].
6. Savina, L. Yu., & Cherniakova, O. V. (2024). Analiz oznak posttravmatychnoho stresovoho rozladu u studentiv pid chas voiennoho stanu [Analysis of signs of post-traumatic stress disorder in students during martial law] SCIENTIA: Collection of Scientific Papers. Athens, P. 325–329. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2243> [in Ukrainian].
7. Savina, L. Yu., & Cherniakova, O. V. (2025). Psykholohichni naslidky travmatyzatsii v umovakh voiennoho stanu u studentiv [Psychological consequences of traumatization in martial law in students]. *Habitus*, 80, 159–163. DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.80.30> [in Ukrainian].
8. Beck, A. T., Ward, C. H., & Mendelson, M. et al. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry*. [in English].
9. Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385–396. [in English].
10. Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1988). Ways of Coping Questionnaire manual. Palo Alto: Consulting Psychologists Press. [in English].
11. Joury, E., Barnkgkei, I., & Al-Batayneh, O. B. et al. (2023). Impact of Protracted War Crisis on Dental Students: A Comparative Multicountry Cross-sectional Study. *Education for Health*, 36(3), 123. https://doi.org/10.4103/efh.efh_127_23. [in English].
12. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. New York: Springer. [in English].
13. Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335–343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-u](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u) [in English].
14. Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99–113. <https://doi.org/10.1002/job.4030020205> [in English].
15. Stadnik, A., Melnyk, Y., Babak, S., Vashchenko, I., & Krut, P. (2022). Psychological distress among students and cadets of universities in the war conditions. *International Journal of Science Annals*, 5, 20–29. <https://doi.org/10.26697/ijsa.2022.1-2.0>. [in English].
16. Yellen, S. B., Cella, D. F., Webster, K., Blendowski, C., & Kaplan, E. (1997). Measuring fatigue and other anemia-related symptoms with the Functional Assessment of Cancer Therapy (FACT) measurement system. *Journal of Pain and Symptom Management*, 13(2), 63–74. [https://doi.org/10.1016/s0885-3924\(96\)00274-6](https://doi.org/10.1016/s0885-3924(96)00274-6) [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 03.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.10.2026